

Vriendschapsrelaties bij Adolescenten met een Visuele Beperking:
De rol van Individu Gebonden Factoren, Sociale Factoren en Social Media

Denise Mussche

Vrije Universiteit te Amsterdam

Studentnummer : 2533980
Begeleider : Dr. S. Kef
Tweede beoordelaar : Dr. M. van Nieuwenhuijzen
Afstudeertraject : Orthopedagogiek Klinisch
Faculteit : Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen
Datum : Juli 2015

Abstract

The aim of this masterthesis was to investigate the relationship between several personal factors, social factors, the use of social media and friendships of adolescents with visual impairments. It was hypothesised that there would be differences in friendship relationships between male and female adolescents with a visual impairment. Secondly, a relation between having a visible impairment, having additional impairments or having low self-esteem about one's physical appearance and friendships was expected. It was also hypothesized that there would be an association between the use of social media, social competence and friendships. It was expected that social competence would be a mediator in the relation between the use of social media and friendship relations of Dutch visually impaired adolescents. To collect data in order to test these hypotheses, computer assisted telephone interviews were held among 58 Dutch adolescents with a visual impairment. The research questions were answered using independent samples *t* tests, *two-way* ANOVA's and regression analyses. Results showed no significant results between gender, having a visible visual impairment, having additional impairments, self-esteem about one's physical appearance, social media use and friendship relations of visually impaired adolescents. Only social competence seemed to have a positive relation with the amount of friends of adolescents, degree of peer activity and level of satisfaction with the circle of friends. Results also indicated that boys had a higher self-esteem regarding their physical appearance compared to girls. Based on these conclusions, clinical implications and suggestions for future research were discussed. One of these suggestions was to investigate the relationships from this study with more participants, in order to achieve a higher amount of power.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Samenvatting

Deze masterthese had als doel het onderzoeken van de relatie tussen individu gebonden factoren, sociale factoren, social media en vriendschappen bij adolescenten met een visuele beperking. Verwacht werd dat er verschillen zijn wat betreft vriendschapsrelaties tussen mannelijke en vrouwelijke adolescenten. Tevens werd verondersteld dat er een verband was tussen de mate van zichtbaarheid van een visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek of de mate van competentiebeleving over de fysieke verschijning en vriendschappen. Ook werd verwacht dat er een relatie is tussen social media gebruik, sociale competentie en vriendschapsrelaties. Verondersteld werd dat sociale competentie een mediator is in het verband tussen social media gebruik enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds. Om data te verzamelen om deze veronderstellingen te toetsen, zijn computer assisted telephone interviews afgenomen bij 58 Nederlandse adolescenten met een visuele beperking. Vervolgens zijn ongepaarde *t* toetsen, *tweewegs* ANOVA's en regressie analyses uitgevoerd om de hypothesen te toetsen. De resultaten van dit onderzoek toonden geen significante relaties tussen geslacht, het hebben van een zichtbare visuele beperking, competentiebeleving over de fysieke verschijning, het hebben van bijkomende beperkingen, social media gebruik en de vriendschapsrelaties van blinde en slechtziende adolescenten. Alleen sociale competentie bleek een positieve relatie te hebben met het vriendenaantal van adolescenten met een visuele beperking, de mate van activiteiten met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring. Ook toonden de resultaten dat jongens een hogere competentiebeleving over hun fysieke verschijning hebben dan meisjes. Op basis van deze resultaten en conclusies, werden klinische implicaties en suggesties voor vervolgonderzoek uiteengezet. Eén van deze suggesties was het onderzoeken van de verbanden uit de huidige studie met meer participanten om een hogere power te behalen.

1 Inleiding

In de adolescentie wordt het sociale leven van jongeren steeds belangrijker. Vriendschappen met leeftijdsgenoten zorgen voor het ervaren van emotionele steun, kunnen het risico op middelenmisbruik en agressie verminderen en kunnen een positief effect hebben op de preventie van vroegtijdig schoolverlaten (Carbonaro & Workman, 2013; Forster, Grigsby, Bunyan, Unger, & Valente, 2015).

Het sluiten en onderhouden van vriendschappen is echter niet voor iedereen een gemakkelijke opgave. Zo ervaren adolescenten met een visuele beperking hobbels in hun sociale leven en hebben zij kleinere netwerken in vergelijking tot hun leeftijdsgenoten die wel kunnen zien (Gold, Shaw, & Wolffe, 2010; Kef, 2002). Door deze kleinere netwerken en obstakels in het sociale leven, kan de mate van sociale participatie van deze groep in het geding komen. Onderzoek van Kef (2006) heeft reeds aangetoond dat deze sociale participatie voor sommige adolescenten met een visuele beperking een lastige opgave is.

De sociale participatie van jeugdigen met een visuele beperking is in Nederland al ruim 20 jaar het thema van een uitgebreid onderzoek. Deze onderzoeken hebben zich onder andere gericht op de psychosociale ontwikkeling van de doelgroep alsmede op hun sociale netwerken. De eerste 10 jaar vonden deze onderzoeken plaats aan de Universiteit van Amsterdam, de tweede 10 jaar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Uit deze onderzoeken bleek een onvervulde ondersteuningsbehoefte bij adolescenten met een visuele beperking, wat betreft het vergroten van het sociale netwerk en het creëren van mogelijkheden voor hobby's buitenshuis. Uit deze onvervulde behoeften is het idee voor Mentor Support ontstaan. Dit is een interventie voor adolescenten met een visuele beperking in de leeftijd van 15 tot en met 21 jaar, met als doel het vergroten van de sociale participatie van deze jongeren. Om dit doel te bereiken, krijgen zij een mentor toegewezen met wie zij maandelijks activiteiten ondernemen in hun eigen woonomgeving. Tevens nemen de jongeren deel aan drie interviews, waarvan de resultaten gebruikt worden voor wetenschappelijk onderzoek om meer inzicht te verkrijgen in de doelgroep en om de effectiviteit van Mentor Support te meten. Om deze effectiviteit vast te stellen, wordt een Randomized Controlled Trial (RCT) design gehanteerd, waarbij participanten op basis van toeval toebedeeld worden aan drie groepen, namelijk: (1) jongeren en een mentor met een visuele beperking, (2) jongeren en een mentor zonder visuele beperking en (3) jongeren zonder mentor die hun gebruikelijke ondersteuning ontvangen (de controlegroep).

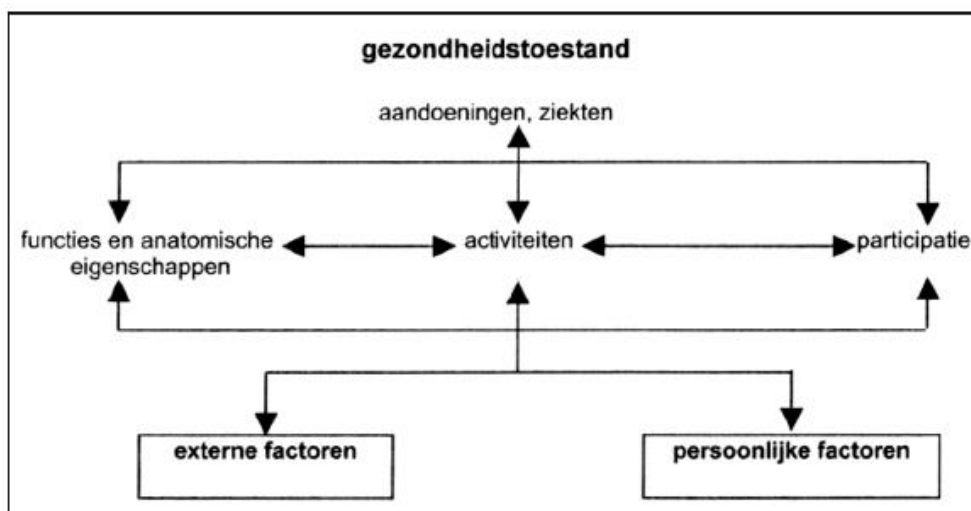
Het huidige onderzoek naar vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking, maakte gebruik van de informatie die jongeren tijdens de voormeting voor het onderzoek naar Mentor Support verleenden. Deze studie richtte zich op het onderzoeken van het verband tussen

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

individu gebonden factoren, sociale factoren, social media gebruik en vriendschappen bij adolescenten met een visuele beperking. Hierbij werd de rol van geslacht, de mate van zichtbaarheid van de beperking, het hebben van bijkomende problematiek, sociale competentie, competentiebeleving over de fysieke verschijning en social media gebruik bestudeerd. Aanleiding voor het onderzoeken van deze factoren was de ontbrekende kennis in de wetenschappelijke literatuur over vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking in een moderne context met social media. Wanneer social media gebruik echter positief samenhangt met factoren als sociale competentie en vriendschapsrelaties, kan begeleiding van de doelgroep geoptimaliseerd worden door interventies te ontwikkelen waarin het gebruik van deze media centraal staat. Tegelijkertijd kunnen door dit onderzoek mogelijke risicogroepen geïdentificeerd worden. In de wetenschappelijke literatuur is namelijk ook de samenhang tussen het hebben van meerdere (zichtbare) beperkingen en vriendschapsrelaties veelal onderbelicht gebleven. Wanneer het hebben van een zichtbare visuele beperking en bijkomende problematiek echter negatief samen blijkt te hangen met vriendschapsrelaties, kan verondersteld worden dat deze groep meer ondersteuning op dit ontwikkelingsgebied behoeft. Hierdoor kan de kans toenemen dat deze adolescenten kunnen profiteren van de meerdere ontwikkelingsvoordelen die vriendschappen opleveren en kan dit aspect van sociale participatie vergroot worden.

2 Theoretische achtergrond

De huidige studie onderzoekt de samenhang tussen geslacht, zichtbaarheid van de beperking, bijkomende problematiek, competentiebeleving over de fysieke verschijning, sociale competentie, social media gebruik en vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking. In Nederland omvat de totale groep mensen met een visuele beperking naar schatting van het Sociaal Cultureel Planbureau bijna 1 miljoen mensen (De Klerk, Fernee, Woittiez, & Ras, 2012). Ongeveer 76.000 van hen zijn blind en circa 222.000 van hen zijn slechtziend (De Klerk et al., 2012). Veelal staat in de literatuur over deze beperkingen een medisch denkkader centraal en wordt er geredeneerd vanuit de beperking in plaats van uit de persoon en diens omgeving. Door deze gedachtegang wordt de persoon en diens ontwikkeling gereduceerd tot een beperking, waardoor een onvolledig beeld over mensen met een visuele beperking ontstaat. Een beter beeld verkrijgt men door een pedagogische, dynamische visie te hanteren en door te kijken naar interactieprocessen tussen meerdere, zowel persoonlijke- als omgevingsfactoren (Looijestein, 2004). Een veel gebruikt model hierbij is het conceptueel model van de Internationale Classificatie van het menselijk functioneren (ICF) van de World Health Organization (WHO, 2002). Binnen dit model is te zien hoe meerdere factoren van het menselijk functioneren in relatie staan tot elkaar (zie figuur 1).

Figuur 1. Conceptueel model van de ICF (WHO, 2002).

Uit figuur 1 blijkt dat zowel persoonsgebonden (e.g. geslacht, leeftijd en persoonlijkheid) als externe of contextuele factoren (e.g. sociale en culturele factoren) een verband hebben met de activiteiten die een persoon onderneemt en uitvoert. Door verder te kijken dan de beperking van een persoon en deze bio-psykosociale benadering te hanteren, ontstaat een coherent beeld over de betekenis van de visuele beperking in de dagelijkse omgeving van een persoon en diens functioneren (Looijestein, 2004; WHO, 2001). Bij functioneren gaat het niet uitsluitend over de uitvoering van activiteiten, maar ook om (sociale) participatie.

Sociale participatie en beperkingen

Sociale participatie is een breed begrip dat drie domeinen omvat, namelijk: werk/school, vrijetijdsbesteding en sociale relaties (waaronder vriendschappen). Voor veel mensen is deze participatie een vanzelfsprekendheid. Onderzoek naar mensen met beperkingen toont echter aan dat dit niet voor alle mensen zo is: sommige van hen ondervinden hobbels in hun weg naar sociale participatie (Gold, Shaw, & Wolffe, 2010; Kef, 2006; Piquart & Teubert, 2012; Sattoe, Hillberink, Van Staa, & Bal, 2014; Wolters, 2013). Zo wijst onderzoek uit dat jeugdigen met een auditieve beperking minder gelukkig zijn op school, minder populair zijn en zich minder geaccepteerd voelen in vergelijking met leeftijdsgenoten zonder gehoorproblemen (Wolters, 2013). En hoewel deze groep over het algemeen aangeeft niet vaker gepest te worden dan anderen, blijkt dat zij wel degelijk meer te maken hebben met bepaalde vormen van victimisatie (Kouwenberg, Rieffie, Theunissen, & De Rooij, 2012).

Ook kinderen met een chronische fysieke aandoening worstelen in sociale en academische situaties (Piquart & Teubert, 2012). Uit een meta-analyse van Piquart en Teubert (2012), waarin zij de resultaten van 954 studies integreerden, blijkt dat deze kinderen op school, fysiek en sociaal

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

gebied lager functioneren dan hun gezonde leeftijdsgenoten. Onderzoek van Sattoe en collega's (2014) bevestigt dit beeld. Zij vonden dat adolescenten met een chronische ziekte over het algemeen achterliepen wat betreft sociale participatie en vonden hierin individuele verschillen qua pad naar deze participatie (Sattoe et al., 2014).

Mensen met een visuele beperking blijken hier geen uitzondering op te zijn. Ook sommige van hen ondervinden moeite bij het participeren in de maatschappij (Gold et al., 2010; Kef, 2006). Zij hebben onder andere meer moeite met het vinden van een baan, hebben kleinere sociale netwerken in vergelijking met goedziende leeftijdsgenoten en hebben meer moeite met het vormen van intieme relaties (Goertz, Van Lierop, Houkes, Nijhuis, 2010; Kef, 2002; McDonnall, 2010; Pfeiffer, Pinquart, & Münchow, 2012).

De mate van sociale participatie lijkt dus negatief te worden beïnvloed door het hebben van een beperking: zowel mensen met auditieve beperkingen, als mensen met een chronische ziekte als mensen met een visuele beperking hebben over het algemeen meer moeite om te participeren in de maatschappij. Of de mate van zichtbaarheid van deze beperkingen een verband heeft met participatieproblemen, is tot op heden nog niet bekend. Wel is gebleken dat mensen met zichtbare beperkingen anders worden waargenomen door omstanders. In een onderzoek van Longoria en Marini (2006) beoordeelden Mexicaans-Amerikaanse kinderen aan de hand van een foto een kind in een rolstoel als zijnde minder aantrekkelijk. Tevens dachten zij dat dit kind minder vrienden had en waren mensen minder geneigd om sociale steun te verlenen (Longoria & Marini, 2006; Skinner & Piek, 2001).

Maar niet alleen jeugdigen met zichtbare beperkingen hebben te maken met vooroordelen. Zo beschrijft Roman (2009) hoe het kunnen zien van een beperking leidt tot acceptatie door omstanders wat betreft de mogelijkheden van een persoon. Mensen met onzichtbare beperkingen als astma, dyslexie, chronische pijn, fibromyalgie en het chronische vermoeidheidssyndroom, worden hierdoor veelal onbegrepen. Omstanders geloven niet dat sommige van hen bijvoorbeeld niet kunnen werken en denken veelal dat deze mensen lui en incompetent zijn (Roman, 2009). Ook De Laat, Freriksen en Vervloed (2013) vonden dat mensen minder positieve gedragsmatige attitudes hadden bij mensen met een onzichtbare beperking (e.g. cognitieve beperking), in vergelijking met mensen met een zichtbare beperking zoals verlamde personen.

Zowel zichtbare als onzichtbare beperkingen roepen dus bepaalde vooroordelen en gedragingen bij mensen op. Tot op heden is echter nauwelijks bekend welk type beperking leidt tot meer moeilijkheden wat betreft het participeren in de Nederlandse maatschappij. Wel is bekend dat ook visuele beperkingen zichtbaar of niet zichtbaar kunnen zijn.

Visuele beperking

De term visuele beperking betreft de totale populatie personen met matige tot ernstige beperkingen in het gezichtsveld en de gezichtsscherpte. Bij een visuele beperking spreekt men van blindheid, wanneer er sprake is van een visus van minder dan 0.05 in het beste oog, of een gezichtsveld van 10 graden of minder (De Klerk et al., 2012). Van slechthooftheid is sprake wanneer de visus van een persoon minder dan 0.30 is, of als deze een gezichtsveld heeft van 30 graden of minder (De Klerk et al., 2012). Zoals uit deze definities van blind- en slechthooftheid blijkt, wordt het zicht en het type visuele beperking bepaald aan de hand van twee criteria: gezichtsscherpte en gezichtsveld (Kalksma, 2005; Klarenbeek, 2006; Kuivenhoven, 2007).

Gezichtsscherpte, ook wel visus genoemd, kan worden omschreven als het vermogen tot visuele discriminatie van een fijn detail: hoe lager de gezichtsscherpte, hoe minder details kunnen worden waargenomen (Hofman, Swartjes, Koevoets, 2005). Het gezichtsveld is daarentegen het overzicht dat iemand van de omgeving heeft, wanneer recht vooruit gekeken wordt (Klarenbeek, 2006). Dit is van groot belang bij het oriënteren (Gringhuis, Moonen & Van Woudenberg, 2010). Naast gezichtsscherpte en -veld is het belangrijk dat de donker licht adaptatie normaal is, hetgeen wil zeggen dat de ogen zich aanpassen bij de overgang van donker naar licht en vice versa (Gringhuis et al., 2010).

Afwijkingen in donker licht adaptatie, visus en gezichtsveld kunnen reeds bij de geboorte aanwezig zijn, maar kunnen ook later in het leven ontstaan als gevolg van bijvoorbeeld een ongeluk of operatie (Gringhuis et al., 2010). Daarnaast kan de visuele beperking stabiel of progressief zijn en kunnen individuen naast de visuele beperking ook andere beperkingen, aandoeningen of chronische ziekten hebben.

Dit samengaan van meerdere beperkingen is een risicofactor voor adolescenten, wanneer gedacht wordt aan hun sociale participatie. Uit de schaarse literatuur over comorbiditeit en sociale participatie komt naar voren dat deze comorbiditeit, evenals het hebben van lichamelijke beperkingen, chronische stoornissen en het hebben van een laag opleidingsniveau, de kans op werkloosheid vergroten (Achterberg, Wind, De Boer, & Frings-Dresen, 2009). Dit kan opnieuw deels verklaard worden door attitudes en vooroordelen van mensen uit de omgeving. Onderzoek van Fiesler, Lechner en Bos (2008) ondersteunt deze aanname. Zij concludeerden dat hoe zichtbaarder en ernstiger beperkingen zijn, hoe meer vooroordelen mensen hebben en hoe minder sociale steun een persoon ontvangt (Fiesler et al., 2008).

Sociale steun verkrijgen kan bevorderd worden door open te zijn over de beperking. Door open te zijn over een beperking, blijken waarnemers meer medelijden te ervaren dan wanneer iemand niet open is (Fiesler et al., 2008). Dit ervaren van medelijden heeft op zijn beurt tot gevolg

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

dat mensen eerder overgaan op het verlenen van sociale steun (Fiesler et al., 2008). Tegelijkertijd toont Kef (2006) aan dat waarnemers een blinde of slechtziende persoon die openheid uitstraalt, positiever beoordelen dan een persoon die gesloten is over diens beperking.

Contextfactoren: social media

Open zijn en communiceren over een beperking kan gemakkelijker zijn op het internet dan in het echt. Het internet is volgens Barnes (2008) namelijk voor velen een handig medium om gedachtes en gevoelens met anderen te delen, omdat mensen in deze digitale wereld een gevoel van privacy ervaren. Doordat individuen elkaar niet fysiek zien en berichten versturen vanuit een vertrouwde omgeving (e.g. thuis), delen ze hun meest intieme gedachtes (Barnes, 2008). Mensen met en zonder beperking leven tegenwoordig dus in een context (wereld) waarin de wijze van interacteren de laatste decennia sterk veranderd is (Kelly & Smith, 2008). Een groot deel van de menselijke communicatie verloopt via technologie, waaronder de computer met zijn mogelijkheden tot toegang naar social media als Facebook, Flickr en Instagram (Konijn, Utz, Tanis, & Barnes, 2008). Deze social media hebben een prominente plaats ingenomen in het sociale, professionele en politieke leven van personen (Friedman, 2005). Het sociale leven van mensen speelt zich steeds vaker online af, waardoor het internet een belangrijke rol speelt in het vergroten van iemands sociale kapitaal (Friedman, 2005). Dit sociale kapitaal bestaat onder andere uit (het opbouwen van) een netwerk van relaties met familie, vrienden en collega's (Friedman, 2005). Social media helpt dit te vergroten, doordat het mensen in contact brengt die geografisch gezien verwijderd van elkaar zijn (Barnes, 2008). Hierdoor kan deze media het opbouwen van sociale netwerken vergemakkelijken en ondersteunt het internet bij het onderhouden van reeds gesloten vriendschappen, terwijl het tegelijkertijd kan leiden tot de ontwikkeling van nieuwe (Barnes, 2008; Konijn et al., 2008; Valkenburg & Peter, 2009). Hierbij is uit een Nederlandse studie onder 881 adolescenten gebleken dat hoe actiever adolescenten zijn op een social media site, hoe meer vriendschappen zij opbouwen (Valkenburg, Peter, & Schouten, 2006).

Contextuele en persoonlijke factoren: de relatie tussen social media en sociale competentie

Niet alle mensen zijn echter even actief op internet en social media. Uit onderzoek blijkt dat adolescenten met een visuele beperking weliswaar vaker computeren dan hun goedziende leeftijdsgenoten, maar dat zij significant minder actief zijn op social media (Kelly & Smith, 2008; Pfeiffer & Piquart, 2013). Kelly en Smith (2008) vergeleken de digitale sociale interacties van adolescenten met beperkingen en concludeerden dat adolescenten met een visuele beperking minder vaak gebeld werden en minder gebruik maakten van social media, in vergelijking tot leeftijdsgenoten met andere beperkingen (e.g. auditieve beperkingen en autisme). Deze bevindingen

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

kunnen als risicofactor gezien worden voor blinde en slechtziende adolescenten, aangezien social media een bijdrage levert aan het welzijn van de gebruikers (Blom, Marschark, Vervloed, & Knoors, 2014; Valkenburg et al., 2006). Positieve relaties zijn namelijk gevonden tussen computer gebruik door visueel en auditief beperkten enerzijds en het hebben van een romantische partner, het behoren tot een peergroep en kwaliteit van vriendschappen anderzijds (Blom et al., 2014; Pfeiffer & Piquart, 2013). Adolescenten met een visuele beperking die frequent gebruik maken van internet en social media, geven hierbij expliciet aan dat het gebruik maken van deze technologie verschillen in academische kansen en uitdagingen uitbalanceert (Kendrick, 2007). Daarnaast omschrijven zij het als het ideale middel om een succesvol sociaal leven op te bouwen, hetgeen bevestigd wordt door onderzoek bij chronisch zieke patiënten (Kendrick, 2007; Tague, 2011). Chronisch zieke patiënten die actief zijn op social media, hebben namelijk minder risico om sociaal geïsoleerd te raken en hun sociale netwerk blijft intact tijdens opnames of breidt uit (Tague, 2011). Door dit onderhouden van contacten via social media, verwerven zij (net als andere adolescenten) tevens meer zelfvertrouwen over hun sociale competenties (Valkenburg et al., 2006).

Het ontwikkelen van deze sociale competenties wordt door ontwikkelingsonderzoekers omschreven als een kritiek doel voor jeugdigen (Shin et al., 2011). Zij vormen hun sociale competenties in interactie met de omgeving, waardoor ze bepaalde gedragingen voor het optimaliseren van sociale relaties verinnerlijken (Shin et al., 2011). Dit verinnerlijgingsproces en het ontwikkelen van sociale competenties houden een verband met het zelfbeeld van een persoon, welke opgebouwd is uit meerdere componenten zoals de mate van fysieke tevredenheid en sociale acceptatie (Bijstra, Van der Kooi, Bosma, Jackson, & Van der Molen, 1993; Cole et al., 2001). Dat het zelfbeeld bepalend is voor gedrag in sociale situaties, is aangetoond in een oudere studie van Schneider en Leitenberg (1989). Zij vonden in hun onderzoek dat een laag zelfbeeld het gevolg kan zijn van een teruggetrokken houding in sociale interacties, waardoor minder positieve ervaringen met peers worden opgedaan (Schneider & Leitenberg, 1989). Dit impliceert dat hoe men zich opstelt ten opzichte van anderen, samenhang vertoont met zelfbeeldcomponenten als (de competentiebeleving over) sociale competentie en fysieke verschijning.

Dat deze competentiebeleving wat betreft fysieke verschijning niet bij iedereen in dezelfde mate aanwezig is, bewijzen Cole en zijn collega's (2001) en Koeman (2009). Uit deze studies blijkt dat meisjes en kinderen met auditieve beperkingen significant lager scoren op dit zelfbeeldcomponent, dan jongens of kinderen zonder een beperking (Cole et al., 2001; Koeman, 2009). Hierdoor kan het zijn dat zij minder interacteren met anderen, waardoor zij minder positieve gedragingen voor het optimaliseren van sociale relaties verinnerlijken. Onbekend is of social media gebruik een positieve bijdrage kan leveren aan dit verinnerlijgingsproces. De weinige beschikbare literatuur over dit onderwerp toont lichte aanwijzingen dat social media gebruik een mediator kan zijn tussen sociale

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

competentie enerzijds en (academisch) aanpassingsvermogen anderzijds (Yang & Brown, 2015). De samenhang tussen social media gebruik, sociale competenties en vriendschapsrelaties is echter nog niet onderzocht. Het zou kunnen zijn dat het gebruik van deze media leidt tot meer sociale competentie, hetgeen op zijn beurt leidt tot het hebben van meer vriendschappen in de fysieke wereld. Vanuit deze veronderstelling kan het gebruik van social media door adolescenten met een visuele beperking aangemoedigd worden. Door actief te zijn op netwerksites als Facebook en Twitter, zouden zij hun sociale competenties verder kunnen ontwikkelen. Dit kan bijdragen aan hun ontwikkeling, aangezien gebleken is dat blinde en slechtziende adolescenten later sociaal competent worden en meer moeilijkheden hebben in sociale interacties (Kelly & Smith, 2008). Ook zijn zij minder zelfverzekerd over hun sociale competenties en hebben zij meer problemen met het verwerven van sociale vaardigheden in vergelijking met normaalziende leeftijdsgenoten (Kef, 2006; Looijestein, 2004). Een verklaring hiervoor is dat vele aspecten van sociale competentie verworven worden door (onbewuste) observatie (Kelly & Smith, 2008). Hierdoor moeten blinde en slechtziende adolescenten meer moeite moeten doen om expliciete sociale vaardigheden en competenties te leren, om te kunnen profiteren van de meerdere ontwikkelingsvoordelen die het hebben van vriendschapsrelaties met leeftijdsgenoten opleveren (Kelly & Smith, 2008).

De interactie tussen persoonlijke en contextuele factoren: vriendschapsrelaties

Tijdens de adolescentie worden deze vriendschapsrelaties met leeftijdsgenoten steeds belangrijker. Jeugdigen zoeken meer en intensiever contact met leeftijdsgenoten en nemen meer afstand van de volwassenen om zich heen (Delfos, 2009). Vriendschappen die tijdens deze periode worden gevormd, zijn het meest intiem en blijven vaak het langst bestaan (Dwyer, 2000). Ze ondersteunen de transitie naar onafhankelijkheid en zorgen ervoor dat de adolescent emotionele steun ervaart, hetgeen leidt tot een beter algemeen welbevinden (Carbanaro & Workman, 2013; Dwyer, 2000; Kef & Dekovic, 2004). Daarnaast dragen ze bij aan de identiteitsontwikkeling van de jeugdige, meer nog dan de relatie met ouders (Dwyer, 2000; Meeus, Iedema, Maassen, & Engels, 2002).

De relatie met ouders kan qua relatieresterkte verschillen met die van leeftijdsgenoten. In de literatuur over (vriendschaps)relaties wordt dikwijls onderscheid gemaakt tussen zogeheten 'strong ties' en 'weak ties', oftewel: sterke banden en zwakke banden (Gilbert & Karahalios, 2009). De sterkte van deze banden is volgens Mark Granovetter (1973), de bedenker van de concepten strong ties en weak ties, een combinatie van de hoeveelheid geïnvesteerde tijd, emotionele intensiteit, intimiteit en de wederzijdse hulp die de tie karakteriseren. Deze dimensies manifesteren zich op diverse manieren, waaronder wederkerigheid in communicatie, recentelijkheid van communicatie, interactiefrequentie en het hebben van in ieder geval één gemeenschappelijke vriend (Gilbert &

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Karahalios, 2009; Shi, Adamic, & Strauss, 2007). Hierbij geldt: hoe meer communicatie en gemeenschappelijke vrienden, hoe sterker de band. Ook is gebleken dat het bieden en ontvangen van emotionele steun wijst op een sterkere band (Wellman & Wortley, 1990).

Deze sterkere banden worden gekarakteriseerd door vertrouwen, een hoge mate van identificatie en een ruime overlap wat betreft sociale omgeving (Gilbert & Karahalios, 2009). Weak ties zijn daarentegen slechts kennissen (Gilbert & Karahalios, 2009). Hieruit kan opgemaakt worden dat de relaties tussen een persoon en diens strong en weak ties verschillen. Hoewel in de literatuur veelal het belang van strong ties wordt benoemd, is gebleken dat ook weak ties belangrijk zijn. Strong ties bieden namelijk hulp en steun en zijn gemotiveerd om belangrijke informatie en hulpbronnen te delen en aan te reiken (Granovetter, 1983). Maar deze informatie en hulpbronnen zijn vaak al bij de persoon bekend, omdat de sociale netwerken van de vrienden sterk overlappen (Granovetter, 1983). Het levert dus voornamelijk bekende informatie op. Weak ties verschaffen daarentegen vooral nieuwe informatie; informatie welke niet beschikbaar is in het sterke netwerk van de strong ties (Granovetter, 1983). Hiermee bieden zij toegang tot nieuwe bronnen en toegang tot informatie buiten het sociale netwerk (Granovetter, 1983).

Deze toegang tot nieuwe bronnen zou voor mensen met een beperking zeer waardevol kunnen zijn voor hun mate van sociale participatie. Door meer weak ties krijgen zij meer nieuwe informatie over bijvoorbeeld vacatures en activiteiten die zij kunnen ondernemen. Wanneer de theorie van strong ties en weak ties echter vergeleken wordt met onderzoeksresultaten van vriendschapsrelaties bij blinden en slechtzienden, kan verondersteld worden dat zij vermoedelijk genoeg strong ties hebben, maar weinig weak ties. Deze adolescenten hebben namelijk kleinere sociale netwerken ten opzichte van goedziende leeftijdsgenoten, ervaren voornamelijk steun van familieleden en geven de voorkeur aan interacties met andere mensen met een visuele beperking (Kef, 2002; Sacks & Wolffe, 1998). En hoewel ze over het algemeen tevreden zijn over de (hoeveelheid) vriendschappen die ze hebben, is tevens gebleken dat ze meer moeite hebben met de socialisatie met peers, minder succesvol zijn in het integreren in de peergroep en minder sociaal actief zijn (Arndt, Lieberman, & James, 2014; Huurre & Aro, 2000; Kef, 2006; Kuivenhoven, 2007; Pfeiffer & Pinguart, 2011).

Dit integreren in de peergroep zou voor mannelijke jeugdigen een belangrijker doel kunnen zijn dan voor hun vrouwelijke leeftijdsgenoten. Uit onderzoek (Kalksma, 2005; Kuivenhoven, 2007) bij blinde en slechtziende adolescenten is namelijk gebleken dat er sprake is van sekseverschillen op het gebied van vriendschapsrelaties. Zo hechten mannelijke adolescenten meer waarde aan het hebben van een grote vriendengroep en vinden ze het belangrijk om met deze groep gezamenlijke, intensieve activiteiten te ondernemen (Kalksma, 2005; Kuivenhoven, 2007). Bij vrouwelijke adolescenten ligt de nadruk in vriendschapsrelaties daarentegen meer op het emotionele en intieme

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

aspect (Kuivenhoven, 2007). Zij hebben meer intieme relaties dan hun mannelijke leeftijdsgenoten (Rosenblum, 1997).

Onderzoeksvragen en hypothesen

Het verband tussen sekseverschillen en vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking is hiermee aangetoond. Tevens is de samenhang tussen het hebben van (visuele) beperkingen enerzijds en sociale participatie, vriendschappen, social media en competentiebeleving anderzijds, uiteengezet. Het verband tussen sociale competentie en social media is op basis van de beschikbare literatuur echter nog niet verhelderd. Ook de relatie tussen het hebben van meerdere beperkingen en vriendschapsrelaties is in de literatuur veelal buiten beschouwing gelaten. Door deze ontbrekende kennis is het vormen van een coherent beeld over de samenhang tussen geslacht, beperkingen, sociale competenties, competentiebeleving wat betreft de fysieke verschijning en vriendschapsrelaties in een digitaal tijdperk met social media niet mogelijk. Het doel van dit huidige onderzoek was dan ook het verwerven van inzicht in de relatie tussen deze demografische factoren, sociale factoren, beperkingsfactoren en vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking.

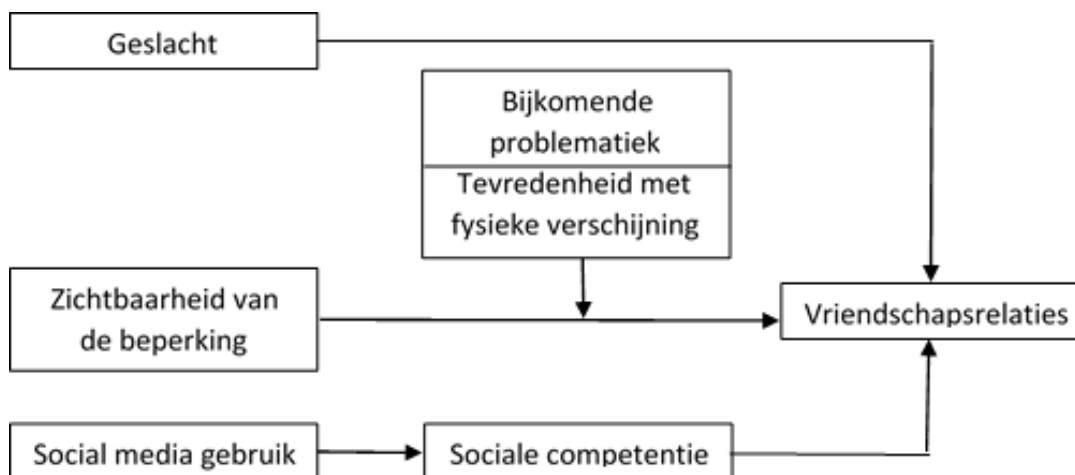
De eerste onderzoeksvraag bij deze studie was de vraag hoe mannelijke en vrouwelijke adolescenten met een visuele beperking van elkaar verschillen wat betreft vriendschapsrelaties. Vanuit het ICF model is bekend dat persoonlijke factoren in relatie staan tot de activiteiten die een persoon uitvoert en diens participatie. Op basis van eerdere onderzoeksresultaten werd verwacht dat een persoonlijke factor als geslacht, een verklarende factor kan zijn voor verschillen in vriendschapsrelaties. De verwachting hierbij was, dat vrouwelijke adolescenten een kleiner sociaal netwerk met meer intieme relaties hebben dan mannen (Kalksma, 2005; Kuivenhoven, 2007; Rosenblum, 1997). Doordat zij kleinere netwerken hebben, werd tevens verondersteld dat vrouwelijke adolescenten minder tevreden zijn over (de grootte van) hun vriendenkring. Tegelijkertijd werd verwacht dat mannen een grotere vriendengroep hebben dan vrouwen en dat zij met deze groep meer activiteiten ondernemen (Kalksma, 2005; Kuivenhoven, 2007).

Naast persoonlijke kenmerken als geslacht, staan ook aandoeningen of beperkingen van een persoon in relatie tot diens activiteiten, vriendschapsrelaties en participatie. De tweede onderzoeksvraag van deze studie was dan ook de vraag naar wat het verband is tussen de mate van zichtbaarheid van de visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek, de mate van fysieke tevredenheid en vriendschapsrelaties bij blinde en slechtziende adolescenten. Verondersteld werd dat adolescenten met een zichtbare visuele beperking, minder vriendschappen hebben, minder activiteiten ondernemen met vrienden en mede hierdoor een lagere mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring hebben, dan jongeren met een niet-zichtbare beperking. Deze

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

verwachtingen zijn gebaseerd op de literatuur waaruit blijkt dat personen met (zichtbare) beperkingen kleinere sociale netwerken hebben, op sociaal gebied lager functioneren, minder steun krijgen en minder populair zijn (Fiesler et al., 2008; Kef, 2002; Longoria & Marini, 2006; Piquart & Teubert, 2012; Wolters, 2013). Tegelijkertijd werd verwacht dat het hebben van bijkomende problematiek of een lage competentiebeleving over de fysieke verschijning, moderatoren zijn in het negatieve verband tussen het hebben van een zichtbare visuele beperking enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds. Omdat uit de literatuur blijkt dat mensen met meerdere (zichtbare) stoornissen een grotere kans hebben om werkloos te zijn, lijkt het plausibel dat zij ook op de andere domeinen van sociale participatie meer problemen ondervinden (Achterberg et al., 2008). Daarnaast is gebleken dat zelfbeeldcomponenten als het hebben van een lage competentiebeleving over de eigen fysieke verschijning, samenhangt met teruggetrokken gedrag (Schneider & Leitenberg, 1989). Door dit teruggetrokken gedrag lijkt het aannemelijk dat mensen met een lagere competentiebeleving over hun fysieke verschijning minder vrienden hebben, minder activiteiten ondernemen met peers en een lagere mate van welbevinden hebben wat betreft de vriendenkring.

Tot slot impliceert het ICF model dat niet alleen persoonskenmerken een samenhang vertonen met participatie of vriendschapsrelaties, maar dat ook externe factoren hier een verband mee hebben. Hierdoor werd verwacht dat er een relatie is tussen social media gebruik, sociale competentie en vriendschapsrelaties. Verondersteld werd dat meer social media gebruik samenhangt met meer vriendschappen, het ondernemen van meer activiteiten met leeftijdsgenoten in de fysieke wereld en een hogere mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring. Indien deze relatie in de huidige studie gevonden werd, werd verwacht dat dit verband wordt gemedieerd door sociale competentie. Basis voor deze verwachtingen waren onderzoeksresultaten, waaruit bleek dat media gebruik samenhangt met meer zelfvertrouwen over sociale competenties en het hebben van meer, diepgaande (vriendschappelijke) contacten in de fysieke wereld (Blom et al., 2014; Pfeiffer & Piquart, 2013; Tage, 2011; Valkenburg et al., 2006).

Figuur 2. Conceptueel model.

3 Methode

Procedure

Dit onderzoek maakte deel uit van een longitudinale studie naar de sociale participatie van adolescenten met een visuele beperking en de effectiviteit van Mentor Support. De studie werd mogelijk gemaakt door de Vrije Universiteit te Amsterdam, Vereniging Bartiméus Sonneheerdt en ZonMw programma InZicht. Ethische toestemming voor het onderzoeksproject was aanwezig en was verkregen bij de Vaste Commissie Wetenschap en Ethiek (VCWE) en de ethische commissie van de Faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Onderdeel van de ethische toetsing was of de omgang met de participanten naar behoren was en of zij voorafgaand aan het onderzoek geïnformeerd waren over wat zij konden verwachten, dat deelname vrijwillig was en dat zij op elk gewenst moment konden stoppen met de interventie Mentor Support. Tot slot gaven de participanten toestemming (informed consent) om deel te nemen aan het onderzoeksproject. Bij minderjarige participanten gaven naast de adolescenten zelf, ook hun wettelijke vertegenwoordiger(s) toestemming.

Om deel te nemen aan het onderzoek en aan de interventie Mentor Support, gaven adolescenten met een visuele beperking zich via de website www.mentorsupport.nl op. De jongeren werden vervolgens benaderd om een afspraak te maken voor een telefonisch interview van ongeveer anderhalf uur, waarbij naar hun levenservaringen op het gebied van sociale participatie (waaronder vriendschappen) gevraagd werd. De interviews bestonden grotendeels uit gestandaardiseerde vragenlijsten en werden afgenomen door getrainde interviewers. Deze interviewers voerden tijdens de interviewafnames de gegeven antwoorden in in de computer. Hierdoor werden de antwoorden van de participanten automatisch opgeslagen en konden ze eenvoudig in een databestand verwerkt worden. Alle gegevens die de adolescenten verleenden tijdens deze Computer Assisted Telephone Interviews, werden anoniem verwerkt in het Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).

Participanten

Voor het huidige onderzoek zijn 58 adolescenten met een visuele beperking geïnterviewd. Tweeëndertig van de jongeren waren man (55.2%) en 26 waren vrouw (44.8%). De leeftijden van de respondenten varieerden tussen de 15 en 22 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 17.81 jaar ($SD = 1.91$). Het grootste deel van de adolescenten was van Nederlandse afkomst (82.8%), slechts 10 van hen waren niet in Nederland geboren (17.2%). Daarnaast volgden 51 deelnemers (87.9%) op het moment van het interview een opleiding of gingen zij naar school. Het grootste deel van de participanten (67.2%) had geen betaalde (bij)baan.

In tabel 1 is weergegeven welke (typen) beperkingen de participanten van het onderzoek

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

hadden. Uit deze tabel is af te lezen dat de groep respondenten redelijk gelijk verdeeld was wat betreft de aard van de beperking en het wel of niet hebben van bijkomende beperkingen als stoornissen, aandoeningen of chronische ziekten.

Tabel 1

Samenvatting van de Beperkingsgegevens

Variabele	N	Percentage
Stabiele visuele beperking	31	53.4%
Progressieve visuele beperking	27	46.6%
- In het verleden achteruitgegaan, nu stabiel	13	22.4%
- Zal in de toekomst verslechteren	14	24.1%
Zichtbare visuele beperking	30	51.7%
Bijkomende beperkingen	29	50%
Zichtbare bijkomende beperking	11	37.9%

Noot. De variabele 'zichtbare visuele beperking' heeft betrekking op zowel adolescenten die hebben aangegeven dat hun visuele beperking zichtbaar is, als op adolescenten die hebben aangegeven dat hun visuele beperking soms zichtbaar is.

Instrumenten

Het begrip 'vriendschapsrelaties' werd aan de hand van drie variabelen gemeten, namelijk: het aantal vrienden van de participant, de mate van activiteit met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring.

Het aantal vrienden van de participanten, werd gemeten aan de hand van één vraag van de Social Network Map van Tracy & Whittaker (1990): 'hoeveel vrienden zijn belangrijk voor jou?'.

De mate van activiteit met peers is daarnaast gemeten met behulp van de Nederlandse versie van de Degree of Peer Activity van Kandel en Davies (1982). Met dit instrument werd de adolescent gevraagd om op een zespuntschaal aan te geven hoe vaak (1 = nooit tot 6 = dagelijks) hij/zij vrienden buiten school ziet, een afspraak (date) heeft, samen sport met vrienden, een feest bezoekt en uitgaat met vrienden. De interne consistentie van deze schaal werd in eerder onderzoek van Dekovic en Meeus (1997) als acceptabel beoordeeld (Cronbach's alpha = .66). In de huidige studie was de Cronbach's alpha .62.

Om de mate van welbevinden op het gebied van hun vriendenkring vast te stellen, konden de participanten vervolgens op een schaal van 1 tot 10 (1 = slecht en 10 = heel goed) antwoord geven op de vraag: 'hoe voel jij je als je denkt aan het onderwerp vriendenkring?'.

De mate van sociale competentie van de participanten werd gemeten met behulp van de

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

adolescenten versie van de competentiebevingschaal voor kinderen (CBSK-A; Harter, 1985; Straathof & Treffers, 1989). Omdat twee subschalen uit deze vragenlijst (sociale acceptatie en vriendschappen) significant met elkaar correleerden ($r = .65, p < .01$), is een schaal 'sociale competentie' samengesteld. Deze schaal bestond uit 10 items, waarbij per vraag twee tegengestelde stellingen werden voorgelegd aan de participant. Deze koos eerst welke stelling het beste bij hem/haar paste en beoordeelde vervolgens of deze 'helemaal waar' of 'een beetje waar' was. Hierdoor gaven de adolescenten onder andere aan of zij het gemakkelijk vonden om vrienden te maken ('A. Sommige personen vinden het moeilijk om vrienden te maken; B. Sommige personen vinden het gemakkelijk om vrienden te maken') en of zij het idee hadden door veel mensen aardig gevonden te worden ('A. Sommige personen worden door weinig mensen aardig gevonden; B. Sommige personen worden door veel mensen aardig gevonden').

Daarnaast werd de CBSK-A gebruikt om de participanten vier vragen voor te leggen, die de competentiebeleving over hun fysieke verschijning bepaalde (e.g. 'A. Sommige personen zijn niet tevreden over hoe ze eruit zien; B. Sommige personen zijn tevreden over hoe ze eruit zien'). Met een Cronbach's alpha van rond .70 en .80 heeft de CBSK-A een goede interne consistentie (Treffers et al., 2002). In het huidige onderzoek was de Cronbach's alpha van de samengestelde sociale competentie variabele .78. Ook de schaal gericht op het meten van de competentiebeleving over fysieke verschijning had een goede interne consistentie (Cronbach's alpha = .88).

Met behulp van een aangepaste, Nederlandse versie van een vragenlijst van Frison en Eggermont (2015) is het social media gebruik van de participanten gemeten. Deze vragenlijst (zie bijlage 1) bestond uit 10 items die de frequentie van social media gebruik maten. De vragen werden door de participanten beantwoord op een achtpunts Likertschaal met als antwoordmogelijkheden 'nooit', 'minder dan 1 keer per maand', '1-3 keer per maand', '1 keer per week', 'meerdere keren per week', 'dagelijks', 'meerdere keren per dag' en 'meerdere keren per uur'. De Cronbach's alpha was met een niveau van .79 als goed beoordeeld.

Naast deze gestructureerde vragenlijsten zijn tijdens het telefonische interview ook enkele open en algemene vragen gesteld om achtergrondgegevens zoals geslacht, leeftijd, culturele achtergrond en beperkingsgegevens te verkrijgen. Hierbij is onder andere gevraagd naar de mate van zichtbaarheid van de visuele beperking ('zijn je oogproblemen zichtbaar, dat wil zeggen, kunnen (onbekende) mensen je oogproblemen zien?'), waarbij participanten op een vierpuntsschaal ('ja', 'soms', 'nee' en 'weet ik niet') antwoord konden geven. In dit onderdeel is tevens aan de participanten gevraagd of ze bijkomende problematiek hadden ('heb je naast je visuele beperking, misschien nog andere aandoeningen, beperkingen of een chronische ziekte?'), waarbij de antwoordmogelijkheden 'ja' en 'nee' waren.

Data-analytische strategie

De gegevens die uit de interviews naar voren kwamen, zijn verwerkt en geanalyseerd met behulp van SPSS (IBM SPSS Statistics versie 22). Allereerst werden enkele descriptieve statistische procedures uitgevoerd om te controleren of aan noodzakelijke assumpties, zoals aanwezigheid van een normaal verdeling, was voldaan. Ook werden enkele *t* toetsen uitgevoerd en werden alle variabelen in een correlatiematrix tegenover elkaar gezet. Hierbij werd gekeken naar hoe de participanten scoorden op de diverse variabelen en werden gemiddelden en standaarddeviaties bestudeerd.

Vervolgens werden de hypothesen, welke weergegeven zijn in figuur 2, getoetst. Om de eerste hypothese van dit onderzoek (die sekseverschillen wat betreft vriendschapsrelaties veronderstelde) te analyseren, waren meerdere *t* toetsen uitgevoerd. Aansluitend was de relatie tussen het hebben van een zichtbare visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek, competentiebeleving over de fysieke verschijning en vriendschapsrelaties, getoetst door middel van *tweewegs* variantieanalyses (ANOVA). Voorafgaand aan het uitvoeren van deze variantieanalyses is van de continue variabele 'competentiebeleving over de fysieke verschijning', een categorische variabele met drie condities (laag, gemiddeld en hoog) gemaakt. Om de derde hypothese (het verband tussen social media gebruik, sociale competentie en vriendschapsrelaties) te toetsen, zijn tot slot meerdere regressie analyses toegepast. Bij al deze statistische toetsen is een alpha niveau van .05 gehanteerd.

De power van de studie was met een niveau van tussen .07 en .37 over het algemeen laag. Slechts bij één statistische toets, die gericht was op het onderzoeken van sekseverschillen wat betreft competentiebeleving over fysieke verschijning, was de power hoog: .84.

4 Resultaten

Meerdere analyses zijn uitgevoerd om te onderzoeken of geslacht, zichtbaarheid van de visuele beperking, bijkomende problematiek, competentiebeleving over de fysieke verschijning, social media gebruik en sociale competentie een verband hebben met de vriendschapsrelaties van adolescenten met een visuele beperking. Voorafgaand aan het uitvoeren van deze analyses, zijn de beschrijvende statistieken bestudeerd, waarvan een samenvatting in tabel 2 (zie ook bijlage 2) is weergegeven. Uit deze tabel bleek dat de range van de items varieerde per variabele. Zo bleek dat minimaal één participant geen (0) vrienden had, terwijl anderen aangaven 20 vrienden te hebben. Gemiddeld hadden de participanten ongeveer 5 vrienden en was de frequentie van het ondernemen van activiteiten met peers laaggemiddeld. De mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring was echter redelijk hoog. Daarnaast was ook de competentiebeleving wat betreft sociale

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

competenties en fysieke verschijning gemiddeld hoog. Tot slot maakten de adolescenten gemiddeld meerdere keren per maand gebruik van social media, waarbij de spreiding van de gebruiksfrequentie groot was.

Tabel 2

Gemiddeldes, Standaarddeviaties, Minimale Waarde en Maximale Waarde van de Continue Variabelen (N = 58)

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	Minimum	Maximum
Sociale competentie	3.00	0.61	1.70	3.90
Competentiebeleving fysieke verschijning	3.00	0.95	1.00	4.00
Social media gebruik	3.54	1.00	0.00	6.20
Vriendenaantal	5.14	3.95	0.00	20.00
Peer activity	1.86	0.66	0.83	3.17
Welbevinden vriendenkring	7.43	1.97	1.00	10.00

De eerste hypothese bij dit onderzoek veronderstelde een verschil tussen jongens en meisjes wat betreft vriendschapsrelaties. Ongepaarde *t* toetsen werden uitgevoerd om te bepalen of deze verschillen statistisch significant zijn. De toetsen toonden geen significant verschil voor sekse wat betreft de grootte van de vriendengroep, $t(56) = 0.24$, $p = .813$, 95% CI [-1.86, 2.36]. Ook bleek dat hoewel de score van jongens op de degree of peer activity gemiddeld hoger leek ($M = 1.96$, $SD = 0.68$) dan die voor meiden ($M = 1.75$, $SD = 0.63$); dit verschil niet significant is, $t(56) = 1.20$, $p = .236$, 95% CI [-0.14, 0.56]. Tevens werd geen significant verschil gevonden tussen geslacht en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring, $t(56) = .97$, $p = .337$, 95% CI [-.54, 1.54].

Om te onderzoeken wat het verband is tussen de mate van zichtbaarheid van de visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek en vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking, zijn *tweewegs* ANOVA's uitgevoerd. De resultaten uit deze toetsen zijn in tabel 3 weergegeven. Zoals uit deze tabel af te lezen valt, bleken er geen significante interactie-effecten te bestaan tussen zichtbaarheid van de visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek en de vriendschapsindicatoren. Tevens leek het bij de huidige groep participanten niet zo te zijn dat het hebben van een meer zichtbare beperking of het hebben van bijkomende problematiek een negatieve samenhang vertoont met het aantal vrienden dat zij hebben, de mate van het ondernemen van activiteiten met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Tabel 3

Toetsingsresultaten van het Verband Tussen de Mate van Zichtbaarheid van de Visuele Beperking, het Hebben van Bijkomende Problematiek en de Vriendschapsindicatoren

Item	<i>F</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>p</i>
Vriendenaantal				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	1.38	2	52	.261
Bijkomende problematiek	0.61	1	52	.439
Interactie	1.20	2	52	.310
Peer activity				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	0.08	2	52	.919
Bijkomende problematiek	1.61	1	52	.210
Interactie	0.96	2	52	.389
Welbevinden vriendenkring				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	1.82	2	52	.173
Bijkomende problematiek	0.02	1	52	.902
Interactie	0.20	2	52	.820

Ook competentiebeleving over de fysieke verschijning bleek geen moderator te zijn op het verband tussen het hebben van een zichtbare visuele beperking en de vriendschapsrelaties van de participanten (zie tabel 4). Opnieuw bleken er daarnaast geen significante hoofdeffecten te bestaan tussen de mate van zichtbaarheid van de visuele beperking of het hebben van bijkomende problematiek enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds. Bij de huidige groep participanten leek het opnieuw niet zo te zijn dat het hebben van een meer zichtbare beperking of het hebben van bijkomende problematiek een negatieve samenhang vertoont met het aantal vrienden dat zij hebben, de mate van het ondernemen van activiteiten met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring. Wel is gebleken dat de competentiebeleving over de fysieke verschijning verschilt tussen mannelijke en vrouwelijke adolescenten, $t(56) = 3.05$, $p < .01$, $d = 0.81$, 95% CI [0.24, 1.18]. Jongens hadden een hogere competentiebeleving wat betreft hun fysieke verschijning ($M = 3.32$, $SD = 0.85$) dan meisjes ($M = 2.61$, $SD = 0.94$).

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Tabel 4

Toetsingsresultaten van het Verband Tussen de Mate van Zichtbaarheid van de Visuele Beperking, Competentiebeleving Over Fysieke Verschijning en de Vriendschapsindicatoren

Item	<i>F</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>p</i>
Vriendenaantal				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	0.76	2	49	.474
Competentiebeleving over fysieke verschijning	0.14	2	49	.867
Interactie	1.05	4	49	.392
Peer activity				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	0.12	2	49	.886
Competentiebeleving over fysieke verschijning	0.63	2	49	.538
Interactie	0.13	4	49	.973
Welbevinden vriendenkring				
Zichtbaarheid van de visuele beperking	1.87	2	49	.165
Competentiebeleving over fysieke verschijning	0.10	2	49	.905
Interactie	0.28	4	49	.892

De laatste hypothese van dit onderzoek veronderstelde dat social media gebruik positief samenhangt met het aantal vrienden van adolescenten met een visuele beperking, de mate van het ondernemen van activiteiten met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring. Tevens werd verwacht dat deze relatie gemedieerd wordt door sociale competentie. Om deze hypothese te toetsen, werden de variabelen eerst ingevoerd in een correlatie matrix (zie tabel 5). Uit de correlatie analyse bleek dat social media gebruik uitsluitend significant correleerde met de mate van het ondernemen van activiteiten met peers: adolescenten die meer gebruik maken van social media, ondernemen meer activiteiten met hun vrienden in de fysieke wereld. Daarnaast toonde de analyse dat sociale competentie significant correleerde met de vriendschapsvariabelen. Adolescenten met meer sociale competentie, hebben meer vrienden, ondernemen meer activiteiten met hun vrienden en hebben tevens een hogere mate van welbevinden wat betreft hun vriendenkring. Tot slot bleken de vriendschapsvariabelen eveneens significant met elkaar te correleren, hetgeen inhoudt dat het aantal vrienden van de participanten, de mate van het ondernemen van activiteiten met peers en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring een positieve samenhang vertoonden.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Tabel 5

Correlaties Tussen Social Media Gebruik, Sociale Competentie en de Vriendschapsvariabelen

Variabele	1	2	3	4	5
1. Social media gebruik	-	.06	.05	.32*	.06
2. Sociale competentie		-	.48**	.53**	.57**
3. Vriendenaantal			-	.27*	.33*
4. Peer activity				-	.41**
5. Welbevinden vriendenkring					-

Noot ** $p < .01$, * $p < .05$

Na het bestuderen van de correlatie analyses, zijn regressie analyses uitgevoerd om de relatie tussen social media gebruik enerzijds en de vriendschapsvariabelen anderzijds te toetsen. Hieruit bleek dat de relatie tussen social media gebruik en het aantal vrienden van de participanten niet statistisch significant was, $\beta = 0.19$, $t(53) = 0.36$, $p = .722$, 95% CI [-0.88, 1.27]; net als de relatie tussen social media gebruik en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring, $\beta = 0.12$, $t(53) = 0.43$, $p = 0.670$, 95% CI [-0.43, 0.66]. Doordat deze vriendschapsvariabelen niet significant samenhangen met social media gebruik, was er geen sprake van een mediatie effect.

Het verband tussen social media gebruik enerzijds en de mate van het ondernemen van activiteiten met vrienden was echter wel statistisch significant, $\beta = 0.21$, $t(53) = 2.49$, $p = .016$, 95% CI [0.04, 0.39]. Bij deze relatie werd vervolgens gekeken naar het verband tussen social media gebruik en sociale competentie. Deze bleek niet significant te zijn, $\beta = 0.04$, $t(53) = 0.47$, $p = .643$, 95% CI [-0.13, 0.20]. Doordat deze relatie niet significant was, was een mediatie effect van sociale competentie op een verband tussen social media gebruik enerzijds en de mate van het ondernemen van activiteiten met peers anderzijds, niet gevonden. De samenhang tussen social media gebruik en het ondernemen van activiteiten met vrienden in de fysieke wereld, werd niet overgedragen door sociale competentie.

5 Discussie

De huidige studie richtte zich op het onderzoeken van de relatie tussen individu gebonden factoren, sociale factoren, social media gebruik en de vriendschapsrelaties van adolescenten met een visuele beperking. Hierbij werd de rol van geslacht, mate van zichtbaarheid van de visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek, competentiebeleving over de fysieke verschijning, sociale competentie en social media gebruik geanalyseerd.

De participanten hadden gemiddeld een hoge competentiebeleving wat betreft hun sociale competenties en fysieke verschijning. Zij hadden daarnaast gemiddeld 5 vrienden, de frequentie van

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

het ondernemen van activiteiten met deze vrienden leek laaggemiddeld en het welbevinden wat betreft de vriendenkring werd als hoog beoordeeld. Doordat de vriendenkringen van de adolescenten gemiddeld redelijk klein zijn en de mate van welbevinden wat betreft de vriendenkring hoog, lijkt het aannemelijk dat zij voornamelijk strong ties in hun netwerk hebben. Het lijkt plausibel dat ook dit de verklaring is voor het gegeven dat de participanten gemiddeld slechts enkele keren per maand gebruik maken van social media. De communicatiewijze tussen een persoon en diens strong en weak ties verschilt namelijk. Waar mensen met hun strong ties op meerdere intensievere manieren contact zoeken en onderhouden, communiceren ze met hun weak ties voornamelijk via een gemakkelijker, algemeen kanaal als social media (Haythornthwaite, 2002; Haythornthwaite & Wellman, 1998).

De toetsingsresultaten van dit onderzoek ondersteunen de verwachting van de aanwezigheid van een verschil tussen mannelijke en vrouwelijke adolescenten wat betreft vriendschapsrelaties niet. Deze bevindingen komen niet overeen met eerder gedaan onderzoek, welke impliceren dat jongens meer activiteiten ondernemen met hun vriendengroep en dat meiden kleinere vriendenkringen hebben (Kalksma, 2005; Kuivenhoven, 2007; Rosenblum, 1997). Een verklaring voor het verschil zou kunnen zijn dat in een huidige tijd met social media, relaties zich vaker online afspelen (Friedman, 2005). Door media als Facebook, Instagram en WhatsApp is contact onderhouden met vrienden gemakkelijker. Jongeren met een visuele beperking kunnen vanuit hun vertrouwde omgeving hun sociale contacten onderhouden en hoeven de uitdagingen die het naar buiten gaan met zich meebrengen, niet te nemen. Hierdoor kan het zijn dat ook sekseverschillen uitgebalanceerd worden. Mannen zijn namelijk over het algemeen fysiek actiever dan vrouwen, hetgeen in eerdere studies ook gevonden werd bij mensen met een visuele beperking (Aslan, Calik, & Kitiş, 2012). Doordat social media ertoe leiden dat het niet meer noodzakelijk is om het huis te verlaten om mensen te ontmoeten, kan het zijn dat het verschil in activiteiten ondernemen tussen mannen en vrouwen verdwijnt. Hierdoor is het aannemelijk dat ook verschillen qua grootte van vriendenkring verdwijnen, aangezien mannelijke en vrouwelijke adolescenten in staat zijn dezelfde mate van activiteiten met vrienden te ondernemen.

Ook de verwachting dat het hebben van bijkomende problematiek het verband tussen de mate van zichtbaarheid van de visuele beperking enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds versterkt, is met de huidige studie niet aangetoond. Wederom komt dit niet overeen met resultaten uit eerdere studies, waaruit blijkt dat comorbiditeit een risicofactor is voor één domein van sociale participatie: werk (Achterberg et al., 2009). Het verschil in uitkomsten tussen dit onderzoek en de huidige studie, kan verklaard worden door het gegeven dat de domeinen werk en vriendschapsrelaties van elkaar verschillen. Hiermee wordt bedoeld dat er voor het vinden en vasthouden van werk, mogelijk andere competenties nodig zijn dan voor het vormen en

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

onderhouden van vriendschappen.

De verwachting dat competentiebeleving wat betreft fysieke verschijning een modererende rol zou hebben tussen de mate van zichtbaarheid van een visuele beperking enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds, is in het huidige onderzoek niet gevonden. Een verklaring voor deze bevinding is dat dit competentiebelevingsdomein minder sterk samenhangt met vriendschapsrelaties, dan de competentiebeleving wat betreft sociale competenties. Wel bleek ook uit het huidige onderzoek dat deze mate van competentiebeleving wat betreft fysieke verschijning hoger is voor jongens dan voor meiden. Dit komt overeen met bevindingen van Cole en collega's (2001) die in hun participantengroep dezelfde tendens vonden.

Tot slot ondersteunen de resultaten de verwachting dat sociale competentie een mediator is in het verband tussen social media gebruik enerzijds en vriendschapsrelaties anderzijds, niet. Social media bleek niet significant te correleren met sociale competentie, wel bevinden wat betreft de vriendenkring en de grootte van deze vriendenkring. Sociale competentie bleek daarentegen wel een verband te hebben met de vriendschapsrelaties van adolescenten met een visuele beperking. Deze conclusie bevestigt aannames uit eerder onderzoek, waaruit blijkt dat sociale competenties gevormd worden in transactie met de omgeving (Shin et al., 2011). Door betere sociale competenties, kunnen adolescenten bepaalde gedragingen voor het optimaliseren van sociale relaties verinnerlijken en zijn zij beter in staat vriendschappen te vormen en te onderhouden (Shin et al., 2011). Uit dit onderzoek blijkt social media echter niet samen te hangen met deze competenties. Dit komt niet overeen met het onderzoek van Valkenburg en zijn collega's (2006), waaruit bleek dat social media leidt tot het hebben van meer zelfvertrouwen met betrekking tot sociale competenties. De verschillen in onderzoeksresultaten kunnen ontstaan zijn doordat Valkenburg, Peter en Schouten (2006) slechts één Nederlandse sociale netwerksite hebben bestudeerd in hun onderzoek. Daarbij onderzochten zij voornamelijk de feedback die de respondenten kregen op hun profiel. De huidige studie onderzocht het gebruik van meerdere netwerksites en apps. Daarnaast richtte het zich voornamelijk op het eigen, actieve gebruik op social media (e.g. foto's posten en chatten). Hierdoor is het aan nemelijk dat verschillende concepten zijn gemeten in de studies: waar Valkenburg en collega's (2006) voornamelijk de feedback van de omgeving gemeten hebben, heeft het huidige onderzoek de mate van activiteit op social media gemeten.

Wanneer de bovenstaande bevindingen benaderd worden vanuit een ecologisch perspectief, zoals gehanteerd in het ICF model (zie figuur 1), blijkt dat de persoonlijke factor sociale competentie een positieve samenhang vertoont met één domein van sociale participatie, namelijk: vriendschapsrelaties. Verder levert het huidige onderzoek weinig ondersteuning voor de veronderstelling dat beperkingsfactoren als zichtbaarheid van de visuele beperking en het hebben van bijkomende problematiek, in relatie staan tot vriendschapsrelaties. Ook de externe factor social

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

media leek niet positief samen te hangen met de sociale competenties van blinde en slechtziende adolescenten en met vriendschapsrelaties. Het lijkt erop dat de specifieke ICF factoren die in het huidige onderzoek centraal stonden, op groepsniveau weinig samenhang vertonen met de vriendschapsrelaties van adolescenten met een visuele beperking. Hierdoor is het aannemelijk dat er andere factoren zijn, die een sterker verband hebben met dit aspect van sociale participatie.

Evaluatie van het onderzoek

Een sterk punt van dit onderzoek naar de vriendschapsrelaties van adolescenten met een visuele beperking, is de ongeveer gelijke verdeling van sekse, leeftijden en het wel of niet hebben van bijkomende problematiek. Hierdoor is sprake van een gevarieerde groep participanten en was de verdeling over de verschillende condities in de statistische toetsen min of meer gelijk.

Een ander sterk punt van het onderzoek is te vinden in de vragenlijsten die gebruikt zijn tijdens de interviewafnames. Er werd voornamelijk gebruik gemaakt van gestandaardiseerde vragenlijsten, waarvan de betrouwbaarheid in eerder onderzoek was aangetoond. Ook op de wijze waarop deze vragenlijsten werden afgenomen, is weinig aan te merken. De interviewers hadden allen dezelfde training gevolgd en namen de telefonische interviews op gestandaardiseerde wijze af, waardoor de betrouwbaarheid vergroot is.

Een minder sterk aspect van de huidige studie is dat de variabelen sociale competentie, 'degree of peer activity' (de mate van het ondernemen van activiteiten met vrienden) en welbevinden wat betreft de vriendenkring niet bleken te voldoen aan de assumptie dat deze normaal verdeeld zouden zijn. Deze scheve verdelingen hebben mogelijk invloed gehad op de resultaten van de analyses, waardoor uitkomsten minder goed te interpreteren zijn. Daarnaast is ook het begrip 'vriendschapsrelaties' aan de hand van slechts drie meetinstrumenten/vragen onderzocht. Vermoedelijk is een groot deel van dit veelomvattende begrip onderbelicht gebleven, zoals de sterkte van de vriendschapsband (tie-sterkte), de interactiefrequentie en steun die aan de vriendschap ontleend wordt.

Ook bleek 'social media' door de participanten van het onderzoek gezien te worden als een breed, veelomvattend begrip. Meerdere van hen gaven tijdens de telefonische interviews aan duidelijk onderscheid te maken tussen de diverse media en de gebruiksfrequentie hiervan. Tevens verschilt de manier waarop zij de media gebruiken. Zo gaven participanten aan meer te delen via persoonlijke media (e.g. WhatsApp) dan via meer publieke media als Facebook en Instagram. Het risico bestaat dat deze verschillen in gebruik en verwarring over welke sites en apps allemaal onder social media vallen, de betrouwbaarheid van de resultaten negatief beïnvloed hebben.

Nog een verbeterpunt van de huidige studie is de wervingsmethode van participanten. Adolescenten deden op vrijwillige basis mee aan het onderzoek en gaven zichzelf op. Hierdoor

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

bestaat het risico dat er onvoorzien een bepaald selectie effect is opgetreden, waardoor resultaten uit het onderzoek vertekend kunnen zijn: misschien doen uitsluitend jongeren mee die problemen ervaren of misschien juist jongeren die geen problemen ervaren. Het is dus niet helder in hoeverre de groep adolescenten met een visuele beperking van dit onderzoek, representatief is voor de gehele populatie.

Een ander belangrijk aandachtspunt bij deze studie is dat de resultaten gebaseerd zijn op selfreport, waardoor niet vastgesteld kan worden dat de antwoorden van de respondenten de daadwerkelijke realiteit weergeven. Zo is bijvoorbeeld sociale competentie uitsluitend gemeten aan de hand van twee indicatoren: competentiebeleving wat betreft sociale acceptatie en competentiebeleving wat betreft vriendschappen. Gemeten is dus hoe competent de adolescenten zich op deze gebieden voelen, niet of zij ook daadwerkelijk sociaal competent zijn.

Tot slot was de power van de studie, als gevolg van een redelijk kleine steekproef, over het algemeen laag. Hierdoor kunnen de niet-significante resultaten uit het onderzoek, het gevolg zijn van onvoldoende power.

Suggesties voor vervolgonderzoek

Een aanbeveling voor een vervolgstudie is dan ook om de verbanden uit deze studie opnieuw te onderzoeken, met meer participanten. Hierdoor kan een betrouwbaarder beeld ontstaan over de relatie tussen geslacht, mate van zichtbaarheid van de visuele beperking, het hebben van bijkomende problematiek, competentiebeleving over de fysieke verschijning, social media gebruik, sociale competentie en vriendschapsrelaties bij adolescenten met een visuele beperking. Ook zou in deze studie een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen diverse social media. Hierbij kan gedacht worden aan het maken van een onderscheid tussen verschillende soorten media gebruik, zoals Frison en Eggermont (2015) doen in hun studie naar Facebook gebruikers. Zij hebben zich specifiek gericht op één 'soort' social media en maakten daarbij onderscheid tussen passief en actief gebruik (e.g. klikken op 'vind ik leuk' of zelf posten) en tussen privé en publiek gebruik (e.g. chatten via de site of posten).

Voor vervolgonderzoek is het tevens aan te bevelen dat de groep adolescenten met een visuele beperking, vergeleken wordt met goedziende adolescenten en met adolescenten met andere beperkingen (e.g. auditieve beperkingen en lichamelijke beperkingen). Door groepen mensen met beperkingen te vergelijken met mensen zonder beperkingen, kan onderzocht worden bij welke groepen sprake is van meer moeite wat betreft het ontwikkelen van sociale competenties en vriendschapsrelaties. Hierdoor zouden risicogroepen kunnen worden geïdentificeerd en zouden preventieve interventies voor de gehele groep adolescenten met beperkingen kunnen worden

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

ontwikkeld. De maatschappelijke meerwaarde hiervan is dat problemen voorkomen kunnen worden en het een kostenbesparend effect op kan leveren voor de samenleving.

Implicaties en conclusie

Voor de begeleiding van adolescenten met een visuele beperking kan aan de hand van dit onderzoek geïmpliceerd worden dat het belangrijk is om op individueel niveau te kijken welke persoon op welk domein van vriendschapsrelaties of sociale participatie problemen ondervindt. Net als eerder onderzoek, blijkt ook de huidige studie te bevestigen dat het met de groep blinde en slechtziende adolescenten als geheel redelijk goed gaat. Hoewel 50% van de adolescenten hobbels lijkt te ondervinden in hun sociale leven, is er een net zo grote groep bij wie het wel goed gaat (Gold et al., 2010). Het is van belang de individuen op te sporen bij wie het niet goed gaat en daarnaast te kijken naar waarom anderen wel succesvol lijken te participeren. Een systematische, ecologische benadering in het opsporen van deze risicogroepen, bijvoorbeeld aan de hand van het ICF model (zie figuur 1), heeft hierbij de voorkeur.

Daarnaast kan aanbevolen worden dat het ontwikkelen van sociale competenties een centralere plek krijgt in de begeleiding van adolescenten met een visuele beperking. Omdat deze competenties samenhang vertonen met het aantal vrienden, de mate van het ondernemen van activiteiten met peers en welbevinden wat betreft vriendenkring, kan het stimuleren/ontwikkelen van sociale competenties als opstap gezien worden voor het verbeteren van de sociale participatie van de doelgroep. Hoe zelfverzekerder mensen zich voelen over hun eigen (sociale) competenties, hoe meer vriendschapsrelaties zij hebben en hoe groter de kans dus is dat zij succesvol kunnen deelnemen aan de Nederlandse maatschappij.

Referenties

- Achterberg, T. J., Wind, H., Boer, A. G. E. M. de, & Frings-Dresen, M. H. W. (2009). Factors that promote or hinder young disabled people in work participation: A systematic review. *Journal of Occupational Rehabilitation, 19*(2), 129-141.
- Arndt, K., Lieberman, L., & James, A. (2014). Supporting the social lives of adolescents who are blind: Research to practice. *The Clearing House, 87*(2), 69-74.
- Aslan, U. B., Calik, B. B., & Kitiş, A. (2012). The effect of gender and level of vision on the physical activity level of children and adolescents with visual impairment. *Research in Developmental Disabilities, 33*(6), 1799-1804.
- Barnes, S.B. (2008). Understanding social media from the media ecological perspective. In E. A. Konijn, S. Utz, M. Tanis, & S. B. Barnes (Eds.), *Mediated interpersonal communication* (pp. 14-33). New York, NY: Routledge.
- Blom, H., Marschark, M., Vervloed, M. P. J., & Knoors, H. (2014). Finding friends online: Online activities by deaf students and their well-being. *Plos One, 9*(2), 88351.
- Bijstra, J. O., Kooi, H. P. van der, Bosma, H. A., Jackson, S., & Molen, H. T., van der (1993). Zelfwaardering en sociale vaardigheid bij adolescenten. *Kind en Adolescent, 14*(3), 125-133.
- Carbonaro, W., & Workman, J. (2013). Dropping out of high school: Effects of close and distant friendships. *Social Science Research, 42*(5), 1245-1268.
- Cole, D. A., Maxwell, S. E., Martin, J. M., Peeke, L. G., Seroczynski, A. D., Tram, J. M., ... Maschman T. (2001). The development of multiple domains of child and adolescent self-concept: A cohort sequential longitudinal design. *Child Development, 72*(6), 1723-1746.
- Dekovic, M., & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence, 20*(2), 163-176.
- Delfos, M. F. (2009). *Ontwikkeling in vogelvlucht: Ontwikkeling van kinderen en adolescenten*. Amsterdam: Pearson Assessment and Information.
- Dwyer, D. (2000). *Interpersonal relationships*. Londen: Routledge.
- Fiesler, W., Lechner, L., & Bos, A. (2008). Als je niet kunt zien dan bekijk je het maar... Experimenteel onderzoek naar de effecten van ernst, persoonlijke verantwoordelijkheid en openheid op stigmatisering van mensen met een visuele beperking. *Psychologie en Gezondheid, 36*, 23-31.
- Forster, M., Grigsby, T. J., Bunyan, A., Unger, J. B., & Valente, T. W. (2015). The protective role of school friendship ties for substance use and aggressive behaviors among middle school students. *The Journal of school health, 85*(2), 82-89.
- Friedman, T. L. (2005). *The World is Flat*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.
- Frison, E., & Eggermont, S. (2015). Exploring the relationships between different types of Facebook

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

- use, perceived online social support, and adolescents' depressed mood. *Social Science Computer Review*, 1, 1-19.
- Gilbert, E., & Karahalios, K. (2009). Predicting tie strength with social media. In *CHI' 09: Proceedings of the 27th annual SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp 211-220). New York, NY: ACM Press.
- Goertz, Y. H. H., Lierop, B. A. G. van, Houkes, I., & Nijhuis, F. J. N. (2010). Factors related to the employment of visually impaired persons: A systematic literature review. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(7), 404-418.
- Gold, D., Shaw, A., & Wolffe, K. (2010). The social lives of Canadian youths with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(7), 431-443.
- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Granovetter, M. (1983). The strength of weak ties: A network theory revised. *Social Theory*, 1, 201-233.
- Gringhuis, D., Moonen J. M. G., & Woudenberg, P. A., van (2010). Slechtziende en blinde kinderen. In W. M. C. van Aalderen, A. C. E. de Blécourt, M. Benninga, R. Didden, M. Elich, J. T. H. N. de Faber, ... P. A. van Woudenberg (Eds.), *Ziekten en handicaps* (pp. 249-274). Houten: Bohn Stafleu von Loghum.
- Harter, S. (1985). *Manual for the self-perception profile for children*. Denver: University of Denver.
- Haythornthwaite, C. (2002). Strong, weak and latent ties and the impact of new media. *Information Society*, 18(5), 385-401.
- Haythornthwaite, C., & Wellman, B. (1998). Work, friendship, and media use for information exchange in a networked organization. *Journal of the American Society for Information Science*, 49(12), 1101-1114.
- Hofman, H., Swartjes, B., & Koevoets, G. (2005). Oog hebben voor slechtziendheid: Visuele beperkingen bij dementerenden. *Denkbeeld*, 17(2), 64-67.
- Huurre, M., & Aro, H. M. (2000). The psychosocial well-being of Finnish adolescents with visual impairments versus those with chronic conditions and those with no disabilities. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 94, 625-637.
- Kalksma, S. (2005). *Oog voor elkaar: Onderzoekscriptie naar vriendschapsrelaties van jongeren met een visuele beperking* (doctoraalscriptie). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Kandel, D. B., & Davies, M. (1982). Epidemiology of depressive mood in adolescents. *Archives of General Psychiatry*, 39(10), 1205-1212.
- Kef, S. (2002). Psychosocial adjustment and the meaning of social support for visually impaired adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 96(1), 22-37.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

- Kef, S. (2006). *Omgaan met anderen en jezelf: Onderzoek naar de psychosociale ontwikkeling, sociale netwerken en opvoeding van jongeren en jongvolwassenen met een visuele beperking*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Kef, S., & Dekovic, M. (2004). The role of parental and peer support in adolescents well-being: A comparison of adolescents with and without a visual impairment. *Journal of Adolescence*, 27(4), 453-466.
- Kelly, S. M., & Smith, T. J. (2008). The digital social interactions of students with visual impairments: Findings from two national surveys. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 102(9), 528-539.
- Kendrick, D. (2007). Staying on course: Interviews with students who are blind. *AccessWorld Magazine*, 8(4). Geraadpleegd van <http://www.afb.org/afbpress/pub.asp?DocID=aw080402>
- Klarenbeek, J. (2006). *Adolescentie en de invloed van de visuele beperking* (masterthesis). Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Klerk, M. de, Fernee, H., Woittiez, I., & Ras, M. (2012). *Factsheet mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking*. Geraadpleegd van http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Factsheet_Mensen_met_lichamelijke_of_verstandelijke_beperkingen
- Koeman, M. (2006). *Competentiebeleving en sociale vaardigheden bij dove kinderen en kinderen met ernstige spraaktaalmoelijkheden* (masterthesis). Utrecht: Universiteit van Utrecht.
- Konijn, E. A., Utz, S., Tanis, M., & Barnes, S. B. (2008). *Mediated interpersonal communication*. New York, NY: Routledge.
- Kouwenberg, M., Rieffe, C., Theunissen, S. C. P. M., & Rooij, M. de (2012). Peervictimization experienced by children and adolescents who are deaf or hard of hearing. *Plos One*, 7(12), 1-10.
- Kuivenhoven, Y. (2007). *One best friendship, two visions: Beste vriendschappen van adolescenten met een visuele beperking* (masterthese). Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Laat, S. de., Freriksen, E., & Vervloed, M. P. J. (2013). Attitudes of children and adolescents toward persons who are deaf, blind, paralyzed or intellectually disabled. *Research in Developmental Disabilities*, 34(2), 855-863.
- Longoria, L., & Marini, I. (2006). Perceptions of children's attitudes towards peers with a severe physical disability. *The Journal of Rehabilitation*, 72(3), 19-25.
- Looijestein, P. (2004). *Het visueel profiel. Een onderzoek naar visuele perceptie, visuele activiteiten, participatie, probleemgedrag en opvoedingskenmerken bij kinderen en jongeren met oculaire slechthoortbaarheid*. Groningen: Stichting Kinderstudies.
- McDonnall, M. C. (2010). Factors predicting post-high school employment for young adults with visual impairments. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 54(1), 36-45.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

- Meeus, W., Iedema, J., Maassen, G., & Engels, R. (2002). Relaties met ouders en leeftijdsgenoten en identiteitsontwikkeling in de adolescentie. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden*, 57(2), 42-57.
- Pfeiffer, J. P., & Piquart, M. (2011). Attainment of developmental tasks by adolescents with visual impairments and sighted adolescents. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 105(1), 33-44.
- Pfeiffer, J. P., & Piquart, M. (2013). Computer use of adolescents with and without visual impairment. *Technology and Disability*, 25, 99-106.
- Pfeiffer, J. P., Piquart, M., & Münchow, H. (2012). School types differences in attainment of developmental goals in students with visual impairment and sighted peers. *European Journal of Psychology of Education*, 27(3), 389-402.
- Piquart, M., & Teubert, D. (2012). Academic, physical, and social functioning of children and adolescents with chronic physical illness: A meta-analysis. *Journal of Pediatric Psychology*, 37(4), 376-389.
- Roman, L. G. (2009). Go figure! Public pedagogies, invisible impairments and the performative paradoxes of visibility as veracity. *International Journal of Inclusive Education*, 13(7), 677-698.
- Rosenblum, L. P. (1997). Adolescents with visual impairments who have best friends: A pilot study. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91(3), 224-235.
- Sacks, S. Z., & Wolffe, K. E. (1998). Lifestyle of adolescents with visual impairments: An ethnographic analysis. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 92(1), 7-17.
- Sattoe, J. N. T., Hilberink, S. R., Staa, A. van, & Bal, R. (2014). Lagging behind or not? Four distinctive social participation patterns among youth adults with chronic conditions. *Journal of Adolescent Health*, 54(4), 397-403.
- Schneider, M. J., & Leitenberg, H. (1989). A comparison of aggressive and withdrawn children's self-esteem, optimism and pessimism, and causal attribution for success and failure. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17(2), 133-144.
- Shi, X., Adamic, L. A., & Strauss, M. J. (2007). Networks of strong ties. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 378(1), 33-47.
- Shin, N., Vaughn, B.E., Kim, M., Krzysik, L., Bost, K.K., McBride, B., ... Coppola, G. (2011). Longitudinal analyses of a hierarchical model of peer social competence for preschool children: Structural fidelity and external correlates. *Merrill-Palmer Quarterly*, 57(1), 73-103.
- Skinner, R. A., & Piek, J. P. (2001). Psychosocial implications of poor motor coordination in children and adolescents. *Human Movement Science*, 20(1), 73-94.
- Straathof, M. A. E., & Treffers, D. A. (1989). *De adolescenten-versie van de CBSK*. Oegstgeest: Academisch Centrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie Curium.

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

- Tage, B. (2011). *Social media in healthcare. What are the effects of the use of social media on patient's health and care: an explorative study*. Twente: Universiteit van Twente.
- Tracy, E. M., & Whittaker, J. K. (1990). The social network map: Assessing social support in clinical practice. *Families in Society*, 71(8), 461-470.
- Treffers, D. A., Goedhart, A. W., Veerman, J. W., Bergh, B. R. H. van de n, Ackaert, L., & Rycke, L. de (2002). *Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten: Handleiding*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Social consequences of the internet for adolescents: A decade of research. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 1-5.
- Valkenburg, P. M., Peter, J., & Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 584-590.
- Wellman, B., & Wortley, S. (1990). Different strokes from different folks: Community ties and social support. *The American Journal of Sociology*, 96(3), 558-588.
- Wolters, N. (2013). *Social participation of deaf youth in school. Predictors and consequences of acceptance and popularity of deaf early adolescents before and after a major school transition* (proefschrift). Nijmegen: Radboud Universiteit.
- World Health Organization. (2001) *International Classification Functioning, Disability and Health (ICF)*. Genève: World Health Organization.
- World Health Organization, Nederlands WHO-FIC collaborating Centre (2002). *ICF Internationale classificatie van het menselijk functioneren*. Bilthoven: RIVM.
- Yang, C., & Brown, B. B. (2015). Factors involved in associations between Facebook use and college adjustment: Social competence, perceived usefulness and use patterns. *Computers in Human Behavior*, 46, 245-253.

Illustratie op de voorpagina is verkregen van <http://offthewallsocial.com/blog/4-tips-for-small-businesses-using-social-media/>

Bijlage 1**Social Media Vragenlijst**

Respondenten gaven antwoord op de onderstaande vragen.

Hoe vaak doe je het volgende op social media?

1. Je eigen nieuwsoverzicht/startpagina bekijken?
2. Het profiel van een vriend bezoeken?
3. Het profiel van iemand die je niet kent of niet in je vriendenlijst staat bezoeken?
4. Foto's van een vriend bekijken?
5. Foto's van iemand die je niet kent of niet in je vriendenlijst staat bekijken?
6. Chatten (geen WhatsApp)?
7. Een privébericht sturen (bijvoorbeeld WhatsApp, Facebookmessenger)?
8. Een statusupdate posten?
9. Een foto posten?
10. Andere dingen posten (bijvoorbeeld een tekst, link of video)?

De antwoordmogelijkheden bij deze vragen waren:

1. Nooit
2. Minder dan 1 keer per maand
3. 1-3 keer per maand
4. 1 keer per week
5. Meerdere keren per week
6. Dagelijks
7. Meerdere keren per dag
8. Meerdere keren per uur.

Bijlage 2**Overzicht van beschrijvende statistieken en subgroepen**

Tabel 6

Gemiddeldes en Standaarddeviaties van Sociale Competentie, Competentiebeleving Over Fysieke Verschijning en Social Media Gebruik per Subgroep

Variabele	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Sociale competentie	58	3.00	0.61
Jongens	32	3.13	0.64
Meiden	26	2.84	0.54
Altijd zichtbare visuele beperking	20	2.86	0.60
Soms zichtbare visuele beperking	10	3.11	0.64
Geen zichtbare visuele beperking	28	3.06	0.61
Wel bijkomende problematiek	29	2.87	0.59
Geen bijkomende problematiek	29	3.12	0.61
Competentiebeleving fysieke verschijning	58	3.00	0.95
Jongens	32	3.32	0.85
Meiden	26	2.61	0.94
Altijd zichtbare visuele beperking	20	2.89	0.71
Soms zichtbare visuele beperking	10	2.75	0.91
Geen zichtbare visuele beperking	28	3.17	1.10
Wel bijkomende problematiek	29	2.73	0.92
Geen bijkomende problematiek	29	3.27	0.92
Social media gebruik	55	3.54	1.00
Jongens	30	3.56	1.13
Meiden	25	3.50	0.84
Altijd zichtbare visuele beperking	18	3.31	0.79
Soms zichtbare visuele beperking	10	3.64	0.84
Geen zichtbare visuele beperking	27	3.65	1.17
Wel bijkomende problematiek	27	3.45	0.97
Geen bijkomende problematiek	28	3.62	1.04

VRIENDSCHAPSRELATIES BIJ ADOLESCENTEN MET EEN VISUELE BEPERKING

Tabel 6

Gemiddeldes en Standaarddeviaties van de Vriendschapsindicatoren per Subgroep

Variabele	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Vriendenaantal	58	5.14	3.95
Jongens	32	5.25	3.71
Meiden	26	5.00	4.31
Altijd zichtbare visuele beperking	20	4.00	1.84
Soms zichtbare visuele beperking	10	6.20	4.05
Geen zichtbare visuele beperking	28	5.57	4.86
Wel bijkomende problematiek	29	4.48	2.43
Geen bijkomende problematiek	29	5.79	5.00
Peer activity	58	1.86	0.66
Jongens	32	1.96	0.68
Meiden	26	1.75	0.63
Altijd zichtbare visuele beperking	20	1.80	0.58
Soms zichtbare visuele beperking	10	1.97	0.62
Geen zichtbare visuele beperking	28	1.88	0.74
Wel bijkomende problematiek	29	1.78	0.64
Geen bijkomende problematiek	29	1.95	0.68
Welbevinden vriendenkring	58	7.43	1.97
Jongens	32	7.66	1.86
Meiden	26	7.15	2.09
Altijd zichtbare visuele beperking	20	7.15	1.73
Soms zichtbare visuele beperking	10	8.50	1.08
Geen zichtbare visuele beperking	28	7.25	2.27
Wel bijkomende problematiek	29	7.28	2.07
Geen bijkomende problematiek	29	7.59	1.89